

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE SÖZCÜK ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI: KAVRAM HARİTASI ÖRNEĞİ

Sedat MADEN*
Müzeyyen ALTUNBAY**
Ömür DİNÇEL***

Öz: Bir dilin ana dil ve yabancı dil olarak öğretiminde görülen mevcut farklılıklar neticesinde oluşturulan “Avrupa Dil Portfolyosu” ile dil öğrenimi A1, A2, B1, B2, C1 ve C2 olmak üzere seviyelendirilmiştir. Örneğin, bu aşamalardan henüz başlangıç seviyesini temsil eden A1, kişinin duyuru-ilan afiş gibi metinleri okuyabilme, kendi ailesi ve yakın çevresi ile ilgili konuşulanları anlayıp basit söz kalıplarını kullanabilme vb. gibi kazanımları içermektedir. Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin, dilin mantığını ve temel yapısını kavrayabilmelerinde başlangıç seviyesinden itibaren sözcük bilgisi önemli yer tutmaktadır. Sözcük öğretiminde çeşitli teknikler kullanılmakla birlikte en önemli tekniklerden bir tanesi de *Kavram Haritaları*dır. Görsel uyaranların aktif olduğu bu teknik ile yabancı dil öğrenen kişi, bir sözcükten türetilen diğer sözcükleri, sözcüğün eş ve zıt anlamlılarını, deyim ve atasözü içinde kullanımlarını, çağrıştırdığı diğer sözcükleri, yan anlam ve mecaz anlamlarını vd. aynı anda görüp öğrenebilir. Bu çalışmada Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kavram haritaları ile sözcük öğretimi üzerinde durulmuş, sözcük öğretiminde kavram haritalarının etkililiği tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sözcük, sözcük öğretimi, Türkçe öğretimi, yabancı dil, kavram haritası, dil öğretimi

* Doç. Dr.; Giresun Üniversitesi Hüseyin Hüsnü Tektaşık Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.

** Dr.; Giresun Üniversitesi Hüseyin Hüsnü Tektaşık Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü.

*** Okt.; Giresun Üniversitesi Türkçe ve Yabancı Dil Araştırma ve Uygulama Merkezi.

VOCABULARY TEACHING PRACTICES IN TEACHING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE: USING CONCEPT MAPS

Sedat MADEN*
Müzeyyen ALTUNBAY**
Ömür DİNÇEL***

Abstract

Foreign language proficiency is levelled as A1, A2, B1, B2, C1 and C2 in "European Language Portfolio" which was created as a result of existing differences between teaching a language as a mother tongue and a foreign language. For example, A1 which is beginner level includes skills of reading functional texts such as posters and announcements, understanding conversations about family and immediate concrete surroundings and using simple phrases and sentences. Vocabulary knowledge is a crucial role on understanding the logic and fundamental structure of Turkish as a second language from the very beginning of its learning process. Several techniques and methods are used in vocabulary teaching. Of those, one of the most important ones is *Concept Maps*. This technique is rich in terms of visual stimuli. An individual who learn a foreign language with this technique can learn words derived from one word, synonyms and antonyms of a word, use of a word in idioms and proverbs, words evoked by a word, connotations and figurative meanings of a word, and so on. In this study, using concept maps for vocabulary teaching in teaching Turkish as a foreign language was investigated and its effectiveness in vocabulary teaching was discussed.

Key words: Word, vocabulary teaching, teaching turkish, foreign language, concept mapping, language teaching

Giriş

İnsanın diğer bireylerle ve toplumlarla olan iletişim ihtiyacı beraberinde dil öğrenme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bir dilin öğrenilmesi kadar öğretilmesi de önemli olup belirli bir plan ve programı gerektirir. Gelişigüzel yapılacak bir dil öğretiminin kişiye çok katkı sağlamayacağı açıktır. Bu amaçla oluşturulan Avrupa Dil

* Assoc. Prof. Dr.; Giresun University, Hüseyin Hüsnü Tekişik Education Faculty, Department of Turkish Education.

** Dr.; Giresun University, Hüseyin Hüsnü Tekişik Education Faculty, Department of Turkish Education.

*** Okt.; Giresun University, Hüseyin Hüsnü Tekişik Education Faculty, Department of Turkish Education.

Portfolyosu, dil öğretimini öğreten ve öğrenen açısından programlamış olup, dil öğretiminin daha sistemli ve planlı yapılmasını amaçlamıştır. Avrupa Dil Portfolyosu, öğrencilerin ya da dil öğrenen bireylerin bir bakıma dil kimlikleridir. Bu kimlikte, dile ait öğrenme alanları ile bunların yetkinlik düzeyi belirtilmektedir. Dil öğreniminde yetkinlik düzeyi ise A1, A2, B1, B2, C1 ve C2 şeklinde belirtilmiş olup hangi seviyede nelerin, hangi bilgilerin öğretileceği açıklanmıştır. Söz gelimi başlangıç seviyesini işaret eden A1 ve A2 seviyesine ait temel kazanımlar Tablo 1’deki gibidir (Bk. Tablo 1).

Tablo 1. Avrupa Dil Portfolyosunda A1 ve A2 Seviyelerine Ait Dil Yetkinlik Kazanımları

	DİNLEME	OKUMA	KARŞILIKLI KONUŞMA	SÖZLÜ ANLATIM	YAZILI ANLATIM
A1	Benimle, ailemle ve yakın çevremle ilgili tanıdık sözcükleri ve çok temel kalıpları, yavaş ve net konuşulduğunda anlayabilirim.	Katalog, duyuru ya da afiş gibi yazılı metinlerdeki bildik adları, sözcükleri ve çok basit tümceleri anlayabilirim.	Karşımdaki kişinin söylediklerini daha yavaş bir konuşma hızında yinelemesi ve söylemek istediklerimi oluşturmada bana yardımcı olması koşuluyla, basit yoldan iletişim kurabilirim. O anki gereksinime ya da çok bildik konulara ilişkin alanlarda basit sorular sorabilir ve cevap verebilirim.	Yaşadığım yeri ve tanıdığım insanları belirtmek için basit kalıpları ve tümceleri kullanabilirim	Kısa ve basit tümcelerle kartpostal yazabilirim. Örneğin; Tatil kartpostalıyla selam göndermek gibi. Kişisel bilgi içeren formları doldurabilirim Örneğin: Otel kayıt formuna isim, uyruk ve adres yazmak gibi.
A2	Beni doğrudan ilgilendiren konularla ilişkili kalıpları ve çok sık kullanılan sözcükleri anlayabilirim. (Örneğin; En temel kişisel ve ailevi bilgiler, alışveriş, yerel çevre, meslek). Kısa, net, basit ileti ve duyurulardaki temel düşünceyi kavrayabilirim.	Kısa ve basit metinleri okuyabilirim. İlanlar, kullanım kılavuzları, mönüler ve zaman çizelgeleri gibi basit günlük metinlerdeki genel bilgileri kavrayabilir ve kısa kişisel mektupları anlayabilirim.	Bildik konular ve faaliyetler hakkında doğrudan bilgi alışverişini gerektiren basit ve alışılmış işlerde iletişim kurabilirim. Genellikle konuşmayı sürdürülebilecek kadar anlamasam da kısa sohbetlere katılabilirim	Basit bir dille ailemi ve diğer insanları, yaşam koşullarımı, eğitim geçmişimi ve son işimi belirtmek için bir dizi kalıp ve tümceyi kullanabilirim.	Kısa, basit notlar ve iletiler yazabilirim. Teşekkür mektubu gibi çok kısa kişisel mektupları yazabilirim.

(<http://adp.meb.gov.tr/nedir.ph>)

Tablo 1’de görüldüğü gibi A1 seviyesinde bireyin hayati ihtiyaçlarını karşılayacak kadar dil yetkinliğine sahip olması beklenir. Bunlar daha çok aile ve yakın çevreyle ilgili temel kalıplar, mesleklere dair bilgiler, günlük ihtiyacı karşılayacak kadar kısa net cümleleri anlama- konuşma ve duyuru, ilan katalog gibi görsel ve yazılı materyalleri okuma gibi becerileri kapsar. Bu nedenle dil öğretiminde temeli ifade eden başlangıç seviyesi önem taşır. Bu seviye, dilin mantığının ve matematiğinin kavranılacağı seviye olarak da düşünülebilir. Dolayısıyla birbirleriyle iç içe olan dil kazanımları başlangıç seviyesinden itibaren birbirlerini olumlu yönde etkilemekte ve bir öğrenme alanında edinilen beceri diğer öğrenme alanlarına da yansımaktadır.

Temel ölçütleri belirlenmiş ve dil öğretimini standartlaştıran “Avrupa Konseyi Ortak Dil Kriterleri Çerçeve Programı” (GER) olarak adlandırılan bu sistem; dil pasaportu, dil öğrenim geçmişi ve dil dosyasından oluşmaktadır.

• “*Dil Pasaportu (Sprachenpass)*, öğrencinin bildiği yabancı dil düzeylerini GER’de yer alan yeterlilik düzeyleri ile tanımlar (A1, A2, B1, B2, C1, C2).

• Dil Gelişim Dosyası’nda bulundurulması gereken diğer belge ise, kişinin öz geçmişi niteliğinde olan *Dil Öğrenim Geçmişi*’dir (*Sprachbiografie*), yani öğrencinin yabancı dil öğrenme sürecinin kendisi tarafından tanımlandığı, dil öğrenme amaçlarının belirlendiği ve dil öğrenme deneyimlerinin düzenlendiği, kişiye özel bir bölümdür.

• Yarı özel ve yarı resmi yapıda olan *Dil Dosyası (Dossier)* ise daha çok öğrenilen yabancı dilde ortaya konan her türlü çalışmanın yer aldığı bir dosyadır. Öğrencinin aldığı sertifika, diploma vb. gibi resmi ya da öğrendiği yabancı dilde bizzat yazdığı öykü, şiir vs. gibi resmi olmayan evraklarından oluşmaktadır” (Güler, 2005, 95).

Ancak dil öğretimi, gerek kavram itibarıyla gerekse öğretimi itibarıyla uzun yıllardır Türkiye’de tartışılmalı konulardan bir tanesi olmuştur. Dil öğretimi, yabancı dil, yabancı dille eğitim, öğretim yöntemleri vb. bu tartışmanın temelini oluşturan konuların başında gelmektedir.

“Birçok bilim adamı tarafından yıllardır dile getirilen “Yabancı Dille Öğretim” konusu ülkemizde maalesef henüz yeterince anlaşılan ve ciddiye alınan bir konu değildir. Türkiye’de yabancı dille öğretim arzusunun sebebini, yabancı dilin öğretilmemesine dayandırmak isabetli ancak eksik bir tanımlama olur” (Çelebi, 2006, 291). Fakat yabancı dille öğretim sadece belirli üniversitelerde belirli kürsülerde yoğunlaşmış olsa da yabancı dil öğretimi daha geniş çaplı olarak kabul görmekte ve uygulanmaktadır.

“Giderek her alanda yoğunlaşan uluslararası ilişkilerin sonucunda Türk insanının da birden fazla yabancı dil öğrenme isteği artmaktadır. Bu isteğin en somut göstergesi ise özellikle son yıllarda sayıları giderek artan özel okulların ana sınıflarından itibaren yabancı dil derslerine yer vermeleri ile tespit edilebilir (Güler, 2005, 90).” Ancak yabancı dil eğitiminde en önemli hususlardan bir tanesi dil öğrenim amacının belirlenmesi, hedef kitlenin ihtiyacının tespiti ve buna uygun eğitim-öğretim programının

oluşturulmasıdır. Bu nedenle Türkçenin ana dil ve yabancı dil olarak öğretiminde görülen mevcut yapısal farklılıklar dil öğretim programlarına yansımaktadır.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde en önemli unsuru oluşturan hedef kitlenin dil öğrenmedeki amacı öğretim programlarına şekil veren önemli hususların başında gelmektedir. Hedef kitlenin dil öğrenmedeki amacı; eğitim, ticaret, turistik gezi, kültürel, siyasi vb. olabilir. Dolayısıyla birey için dil öğrenimindeki temel hedef, ihtiyacı doğrultusunda bir dil öğretiminin yapılmasıdır. Bu noktada ise sözcük öğretimi öne çıkar.

Yabancı Dil Eğitiminde Sözcük Öğretimi

Bir dilin öğrenilmesinde ve dil becerilerine hâkim olunmasında öğrenilen dile ait sözcük ve sözcük gruplarının bilinmesi önemli yer tutar. Bireyin ana dili ile öğrendiği yabancı dil arasındaki farklılık arttıkça dil öğrenimindeki zaman ve enerji de artar. Bu farklılıkların başında söz dizimi, cümle yapısı, alfabe, ses gibi unsurlar gelmektedir. Oysa öğrenilen dil ile bireyin ana dili arasındaki farklılık (cümle yapısı, ortak sözcük vd.) az ise yabancı dilin öğrenilmesi de o nispette kolay olur. Söz gelimi ana dili Türkçe olan bir birey Arapça ya da Farsça öğrenmeye başladığında kısa sürede çok sayıda sözcük öğrenebilir. İki dil arasındaki ortak sözcük sayısı bunu mümkün kılarken, herhangi bir Hint-Avrupa dil ailesine mensup bir dilin sözcükleri bu kadar kısa sürede öğrenilemeyebilir. Bu nedenle dil öğreniminde sözcük öğretiminin önemli olduğundan hareketle yabancı dil öğretiminde bu konuya ağırlık verilmesi gerekmektedir.

“Sözcük öğrenimi çocukta erken yaşlarda başlar, gençlik çağına kadar devam eder. Öğrenilen her sözcükle de çocuğun sözcük hazinesi zenginleşir. Sözcük öğrenimi insanın olgunluk çağı dediğimiz ileri yaşlarda da devam eder ama çocukluk ve gençlik dönemi gibi hızlı olmaz. İnsan edindiği sözcük ile kavramların büyük kısmını çocukluk ve gençlik yaşlarında kazanır (Yıldız; Okur, 2010, 755).” Sözcük öğretiminde çocukluk çağının önemli olmasından dolayı günümüzde yabancı dil öğrenme yaşı giderek düşmektedir.

Sözcük dağarcığının zenginleştirilmesinde kitap okuma, görsel okuma, kitle iletişim araçları vd. etkilidir. Bununla birlikte gerek formal gerekse informal öğrenme ile de sözcük dağarcığı zenginleştirilebilir. Barın (2003) tarafından yapılan bir çalışmada yabancılara Türkçe öğretiminde temel söz varlığının önemi üzerinde durulmuş ve dil öğretiminin belirlenen üç seviye üzerinden yapılması gerektiği belirtilmiştir.

“Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde, hedef kitleye temel düzeyde kaç sözcük verilebilir ya da verilmelidir? Bunları belirlerken ölçütlerimiz ne veya neler olmalıdır? Bütün bu soruların cevapsız kalmaması ve temel söz varlığının belirlenmesine yönelik çalışmaların, dil öğretiminde bir işlevinin olabilmesi için öncelikle Türkçenin hedef kitleye ne derece öğretileceğinin iyi belirlenmesi gerekir. Bu belirlemeler için de ihtiyaç analizi (need analysis) yapılmalıdır. Eğer, amacınız bir yabancıyı Türkiye’de

lisans veya lisansüstü öğrenim görebilmesini sağlayabilecek düzeyde bir dil öğretiminin yapılması ise belirlemeleriniz farklı, ev hanımlarına günlük ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri düzeyde Türkçe edindirmekse belirlemeleriniz farklı olacaktır” (2003, 312) diyerek dil öğretiminde ihtiyaç-hedef kitle unsurlarına dikkat çekmektedir.

Dil eğitiminde sözcük öğretiminin önemi ile ilgili yapılan çalışmalarda (Demirel, 2013; Barın, 2003; Karatay, 2007) sözcük bilgisinin anlama ve anlatma becerileri ile olan ilişkisine değinilmiş ve ana dilde olduğu kadar yabancı dil öğreniminde de sözcük dağarcığının zenginliğinin önemli olduğu belirtilmiştir. Demirel (2013) tarafından yapılan bir araştırmada, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde sözcük grupları *anlamsal bağlantılı kelimeler, bir tema etrafında dönen kelimeler ve anlamca birbirinden bağımsız kelimeler* olma üzere üç kısma ayrılmıştır. Aynı zamanda bu çalışmada öğrencilerin belirtilen gruplara göre sözcük bilgilerinin ölçülmesi ve bu gruplamanın sözcük bilgisine etkisinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda “Çalışmada her bir gruplama yönteminin son testi ve ötelenmiş son test sonuçları arasında bir fark olup olmadığına bakıldığında her bir gruplama yönteminde zamanla istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş meydana geldiği görülmüş, bu sonuca göre her bir yöntemde sunulan sözcüklerin bir kısmının unutulmasının kaçınılmaz olduğu belirlenmiştir” (Demirel, 2013, 296). Dolayısıyla sözcük öğretiminde istenilen verimin alınabilmesi için birtakım uygulamaların yapılması gerekli görülmektedir. Bunlardan bir tanesi de hem görsel hafızayı etkileyen hem de çağrışımsal düşünme becerisinin gelişmesine katkı sunan kavram haritalarıdır.

Sözcük Öğretiminde Kavram Haritası

Kavram haritalarının ortaya çıkışı ve eğitimde kullanımları yakın tarihtedir. “İnsanların bilgiyi nasıl öğrendiklerini ve nasıl anlamlandırdıklarını gösteren bir öğrenme-öğretme stratejisi olan kavram haritaları, 1974 yılında Joseph Novak’ın Cornell Üniversitesi öğrencileriyle beraber yürüttükleri bir araştırma projesi sonucunda geliştirilmiştir” (Kaya, 2003, 266). Bu tarihlerden itibaren kavram haritalarının fen eğitiminden dil eğitimine kadar eğitim-öğretiminin birçok alanında kullanıldığı görülmektedir. Kavram haritasının kullanımının kişiye pek çok alanda katkı sağlayacağı bilinmektedir. Bunlar genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Öğrencilerin öğrenmelerine katkı sunar, öğrenilenlerin kalıcılığını artırır.
- Görsel hafızayı destekler. Aynı zamanda yeni bilgilerle eski bilgiler arasında ilişki kurulmasını kolaylaştırır.
- Bilgiler arasındaki ilişkilendirme, sınıflandırma gibi üst düzey zihinsel beceriler kavram haritaları ile daha kolay sunulabilir.
- Kavram yanılgılarının belirlenmesinde de etkili bir tekniktir.
- Konu, ana hatlarıyla sunulduğu için gereksiz ayrıntı barındırmaz.

Bu gibi faydalarının yanı sıra önemli bir nokta da kavram haritalarını kullanacak kişinin bunları hazırlayacak yetkinliğe sahip olmasıdır. Kaya (2003) konu ile ilgili olarak “Kavram haritaları, insanların herhangi bir konuyla ilgili bilişsel şemalarının kâğıt ve kalem yardımıyla somutlaştırılmış hâli olarak düşünülebilir. Öğrencilerin, kavram haritalarını oluşturmak suretiyle kavramlar arası bilgilerini sunabilmeleri için önceden mutlaka bir eğitim almış olmaları gereklidir” (Kaya, 2003: 266) diyerek eğitimcilerin, bir başka deyişle kavram haritalarını kullanacak bireylerin profesyonel olmaları gerektiğine dikkat çekmektedir. Bununla birlikte kavram haritaları “Bilginin yeniden yapılandırılmasını ve kavramsal değişimleri araştırmaya yarayan sık kullanılan araçlardan yalnızca biridir. Hiçbir tekniğin kavramsal değişimin altında yatan faktörleri incelemeye tek başına yeterli olamayacağı bilinmektedir” (Şahin, 2002: 22). Kavram haritalarının dil eğitiminde sıkça kullanıldığı bilinmekle birlikte sözcük öğretiminde kullanılmasının faydaları şu şekilde sıralanabilir:

- Öğrenilecek dile ait sözcükler arasındaki ilişkilerin kavranmasını sağlar.
- Aynı anda birçok sözcük öğrenilebilir.
- Görsel hafızaya hitap edildiğinden sözcüklerin hatırlanması kolay olur.

Problem Durumu

Bu çalışmanın ortaya konmasında, “Kavram haritalarının sözcük öğretiminde etkisi var mıdır?” sorusu etkili olmuştur. Buradan hareketle “Genellikle sondan eklemeli bir dil olan Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kavram haritalarının sözcük öğretiminde ve sözcük dağarcığının zenginleştirilmesinde etkililiği nedir?” sorusu çalışmanın problem durumunu oluşturmaktadır.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde sözcük öğretiminin öneminden hareketle kavram haritaları aracılığıyla sözcük öğretimine yönelik önerilerde bulunulması amaçlanmıştır.

Araştırmada yabancı dil olarak Türkçe öğrenen yabancı uyruklu öğrencilerin sözcük hazinelerini kavram haritaları kullanarak zenginleştirmek ve sözcük öğretimi için bir model önerisinde bulunmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, A1 seviyesi ders kitaplarındaki sözlüklerden hareketle, informal ortamlara (alışveriş, konaklama, ulaşım vb) uygun ihtiyaç analizleri yapılarak seçilmiş birbiriyle ilişkili sözcükler kavram haritaları aracılığıyla görselleştirilmiştir. Kavram haritaları hazırlanırken sözcüklerin sözlük anlamları ve örnekleri ile gösterilmesi sağlanmış, sözcüklerin birbirleriyle anlamsal olarak ve günlük hayattaki ihtiyaçlar doğrultusundaki ilişkileri gözetilerek verilmesine özen gösterilmiştir.

Çalışmanın Örneklemi

Bu çalışmanın örneklemi, yabancı dil öğreniminde başlangıç seviyesini ifade eden A1 seviyesinde öğrenilmesi gereken sözcükler arasından tesadüfi seçilen söz-

cükler oluşturmaktadır. Bu sözcüklerin seçiminde Avrupa Dil Portfolyosunda A1 için belirtilen yetkinlik alanları temel alınmıştır.

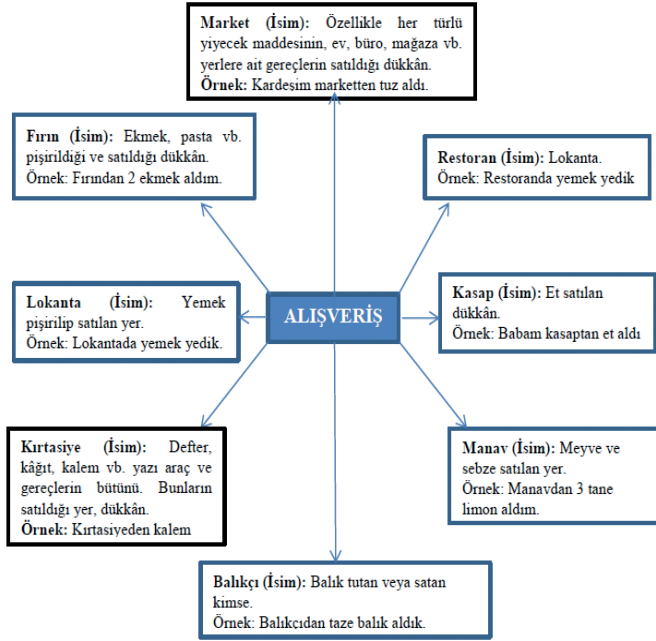
BULGULAR

Yabancı uyruklu öğrencilerin kelimeler arasındaki ilişki ağını görebilmesi ve anlamlı öğrenme gerçekleştirebilmesi için sözcükleri tek başına değil; ilişkili oldukları diğer kavram ve sözcüklerle birlikte öğrenmeleri gerekir. Bunun için bireyi bilginin odak noktasında gören ve bilginin bireyin zihninde yapılanmasında büyük öneme sahip olan kavram haritaları, üzerinde önemle durulması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, yabancılarla Türkçe öğretiminde “öncelikle sözcük hazinelerinin zenginleştirilmesi çalışmalarında, daha sonra da diğer dört temel dil becerisinin öğretimi çalışmalarında kavram haritaları bir öğrenme stratejisi olarak kullanılarak etkili bir dil öğretimi gerçekleştirilebilir (Acat, 2003: 178)”.

Kavram haritaları üzerine önemli çalışmaları olan Novak ve diğerlerinin (1983, 1984, 1991, 1995)’in araştırmalarında kavram haritalarının öğrenme üzerinde büyük etkisinin olduğu ve öğretimde yararlı sonuçlar doğurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Durukan ve Maden (2010)’in dinlediğini anlama düzeyini artırmada kavram haritalarından yararlandıkları çalışmada, kavram haritaları aracılığı ile dinlenen metnin daha etkili anlaşıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bülbül (2014) de çalışmasında kavram haritalarının öğrenme sürecine öğrenciyi de aktif olarak dâhil etmekte, anlamlı öğrenmeyi ve öğrenilenlerin de kalıcılığını sağlamakta olduğunu ifade ederek yapılan araştırma ile benzer sonuçlara ulaşmıştır.

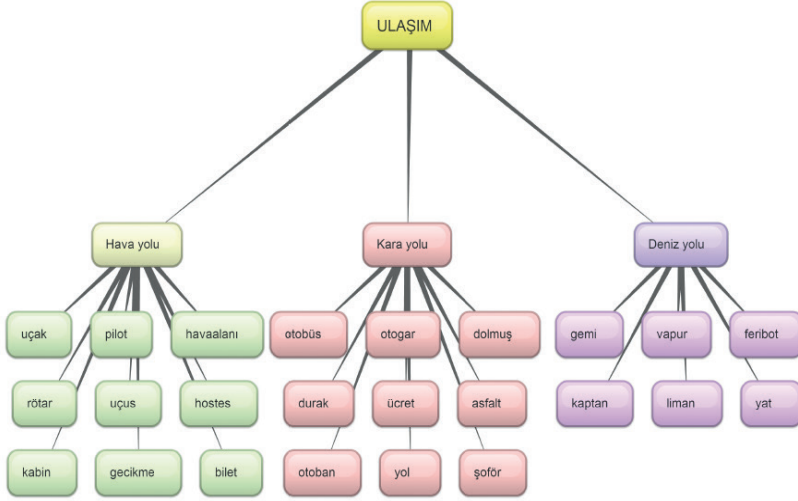
Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde A1 seviyesi öğrencilerine yönelik kavram haritaları hazırlanırken öğrencilerin sıklıkla ihtiyaç duydukları informal ortamlar (alışveriş, yurt/konaklama, ulaşım, okul, gezi/eğlence vd.) dikkate alınmalıdır. Bu sayede öğrencilerin temel ihtiyaçlarını gidermek için sıklıkla iletişim içerisine girdikleri ortamlara yönelik kavramları çok daha rahat öğrenmeleri sağlanabilir. Bu maksatla, aşağıda yabancılarla Türkçe öğretiminde A1 seviyesi öğrencilerine yönelik kullanılacak kavram haritalarından örnekler verilmiştir. Kavram haritaları oluşturulurken “Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Öğretim Seti Ders Kitabı A1” seviyesi ders kitabından yararlanılarak informal öğrenme alanlarına yönelik sözcük havuzu oluşturulmuş ve bu öğrenme alanlarından seçilen sözcüklerin ihtiyaç önceliği dikkate alınmıştır.

Örnek 1: Alışveriş Ortamlarına Yönelik Kavram Haritası

Türkçeyi yabancı dil olarak A1 seviyesinde öğrenen öğrencilerin temel ihtiyaçlarını giderebilme adına sürekli iletişim kurma ihtiyacı duydukları informal ortamlardan birisi şüphesiz alışveriş yaptıkları ortamlardır. Öğrencilerin bu ortamlara yönelik sözcükleri birbiriyle örüntülü şekilde öğrenmeleri son derece önemlidir. Hangi temel ihtiyaçları için hangi alışveriş ortamına gitmeleri gerektiği kavram haritaları yoluyla öğrencilere anlamlı şekilde öğretilir. Örnek 1’de “Alışveriş Ortamlarına Yönelik Kavram Haritası” öğrencilerin anlayabilecekleri sadelikte, açıklama ve örneklerle kurulu şekilde sunulmuştur.

Örnek 2: Ulaşım Ağına Yönelik Kavram Haritası

A1 seviyesindeki yabancı uyruklu öğrencilerin en temel ihtiyaçlarından birisi olan ulaşım ortamlarına yönelik sözcük bir bütün hâlinde ve birbirleri ile ilişkili şekilde öğrenmeleri de son derece önem taşımaktadır. Örnek 2’de “Ulaşım Ağına Yönelik Kavram Haritası” ulaşım ağlarının üç farklı kola ayrılıp her bir kol ile ilgili kavramların verilmesi şeklinde sunulmuştur. Bu sayede öğrencilerin ulaşım ağına yönelik kavramları daha kalıcı şekilde öğrenmeleri ve anlamlı öğrenme gerçekleştirmeleri hedeflenmiştir.

Örnek 3: Yurt/Konaklama Ortamlarına Yönelik Kavram Haritası

Türkçeyi yabancı dil olarak A1 seviyesinde öğrenen öğrencilerin barınma ihtiyaçlarını giderdikleri ortamlara yönelik sözcükleri bir bütün hâlinde ve birbirleri ile ilişkili şekilde öğrenmeleri de önemlidir. Örnek 3'te *Yurt/Konaklama Ortamlarına Yönelik Kavram Haritası*'nda kavramlar birbirleriyle ilişkili olacak şekilde tasnif edilerek sunulmuş ve öğrencilerin sözcükleri zihinlerinde yapılandırılmaları amaçlanmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim öğretim uygulamalarında benimsenen yeni yaklaşımlar ışığında öğrencilere bilgiye ulaşma konusunda yeni yöntemler öğretilmektedir. Mekanik öğrenmeyi reddeden bu anlayış öğrencilerin bilgiyi anlamlı ve birbiriyle ilişkili şekilde öğrenmesini öngörmektedir. Türkçe öğretiminde gerçekleştirilmek istenen amaçlardan birisi de öğrencilerin kelime dağarcıklarının zenginleştirilmesi ve bu sayede kendilerini en iyi şekilde ifade edebilecek bireyler hâline dönüşmeleridir. Bu amaç ana dili eğitiminde ne kadar önemli ise Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde de aynı öneme sahiptir. Çünkü öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri ve kendilerini ifade edebilecekleri duruma gelmeleri için sözcük öğretimi son derece önemlidir. Bundan hareketle Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde öncelikli hedeflerden birisi, öğrencilerin sözcük dağarcıklarının zenginleştirilmesi, anlamını bilmedikleri kelimeleri ilişkili oldukları diğer sözcüklerle birlikte anlamını bilir ve cümle içerisinde kullanabilir duruma gelmeleridir. Araştırma bulguları ve alanyazındaki (Türkçenin yabancı dil olarak eğitimi ve öğretimi odaklı çalışmalarda) bulgular ışığında, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kavram haritalarının bireylerin iletişim içinde oldukları informal ortamlara yönelik sözcüklerin, ilişkili oldukları diğer sözcüklerle birlikte öğretiminde kullanılmasının yararlı olacağı öngörülmektedir. Bu eksende yapılacak yeni çalışmalar için şu önerilerde bulunulabilir:

1. Kavram haritaları, yabancılara Türkçe öğretiminde informal ortamlara yönelik kavramların öğretiminde rahatlıkla kullanılabilir.
2. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde hazırlanacak kavram haritaları öğrencilerin cinsiyet, uyruk vd. değişkenler dikkate alınarak öğrencilerle birlikte hazırlanabilir.
3. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde bilginin kalıcılığı adına kavram haritaları görsellerle zenginleştirilerek hazırlanabilir.
4. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde çağın eğitim anlayışına uygun olarak elektronik ortamlardan yararlanılmalı ve öğrencilerin internet üzerinden cep telefonlarıyla rahatlıkla ulaşabilecekleri görsel/kavramsal sözlükler hazırlanabilir.

Kaynakça

- Acat, B. (2003). "Kavram Haritalarının Türkçe Öğretiminde Kullanımı", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 168-193.
- Barın, E. (2003). "Yabancılarla Türkçenin Öğretiminde Temel Söz Varlığının Önemi", *TÜBAR XIII*, 311-317.
- Bülbül, F. (2014). "Kavram Haritalama Tekniğinin Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kullanımı", *Turkish Studies*, 9(6),175-189.
- Çelebi, M. D. (2006). "Türkiye’de Anadili Eğitimi ve Yabancı Dil Öğretimi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 285-307.
- Demirel, M. V. (2013). "Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlere Kelime Öğretiminde Farklı Kelime Gruplarının Kullanımının Etkisi", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(4), 286-299.
- Durukan, E. ve Maden, S. (2010). "Kavram haritaları ile not tutmanın ilköğretim öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisi üzerine etkisi", *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 63-70.
- Güler, G. (2005). "Avrupa Konseyi Ortak Dil Kriterleri Çerçeve Programı ve Türkiye’de Yabancı Dil Öğretim Süreçleri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1),89-106.
- Karatay, H. (2007). "Kelime Öğretimi", *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.
- Kaya, O. N. (2003). "Eğitimde Alternatif Bir Değerlendirme Yolu: Kavram Haritaları", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 25, 265-271.
- Novak, J.D., Gowin, D.B., & Johansen, G.T. (1983). The use of concept mapping and knowledge and mapping with junior high school science students, *Science Education*, 67 (5).
- Novak, J. D., & Gowin, D. B. (1984). *Learning how to learn*. USA: Cambridge University Press.
- Novak, J., & Musonda, D. (1991). "A twelve-year longitudinal study of science concept learning". *American Educational Research Journal*, 28, 117- 153.
- Novak, J.D. (1995). Concept Mapping: A Strategy For Organizing Knowledge, Learning Science in the Schools: Research Reforming Practice. In Glynn S. & Duit R. (Eds.), New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers
- Şahin, F. (2002). "Kavram Haritalarının Değerlendirme Aracı Olarak Kullanılması İle İlgili Bir Araştırma", *Panukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(11), 17-32.
- Yıldız, C. ve Okur, A. (2010). "İlköğretim Okullarındaki Okuma Etkinliklerinde Göz Ardı Edilen Bir Konu: Sözcük Öğretimi", *TÜBAR XXVII*, 753-773.
- <http://adp.meb.gov.tr/nedir.php> Erişim Tarihi:11.02.2016.